

Dr Mary Sheedy Kurcinka

ISEPÄISE LAPSE KASVATAMINE

Käsiraamat lapsevanematele, kelle laps
on tundeküllasem, püsimum, tundlikum,
tähelepanelikum, kangekaelsem ja energilisem

Originaali tiitel:

Mary Sheedy Kurcinka, Ed.D.

Raising Your Spirited Child

William Morrow / HarperCollinsPublishers, 2015

Esmakordselt avaldatud 1992, Harper Perennial

Tekst ©1992, 1998, 2006, 2015 by Mary Sheedy Kurcinka, Ed. D.

Eestikeelne tõlge @ Krista Kallis ja Tänapäev AS, 2019

Toimetanud Ele Jaagusoo

Kujundanud Virge Ilves

ISBN 978-9949-85-542-1

Trükitud AS Pakett trükikojas

www.tnp.ee

Pühendatud

*mu abikaasale, Joseph Michael Kurcinkale –
ilma sinu intuitsiooni, vaimukuse ja organiseeriva pilguta
poleks ma seda teinud;*

*mu lastele, Joshua Thomasele ja Kristina Leah Sheedy Kurcinkale –
ilma teie olemasoluta poleks ma seda kõike teadnud;
mu vanematele, Richard ja Beatrice Sheedyle –
ilma teieta poleks mind olemas ...*

SISUKORD

Tänuavaldused	ix
Tervitused	xi

ESIMENE OSA

ISEPÄISUSE MÕISTMINE

1. Kes on isepäine laps?	2
2. Erinev vaatenurk. Tugevustele toetumine	14
3. Mis muudab lapsed isepäiseks? Miks nad teevad seda, mida teevad?	26
4. Sobivus ja sobimatus. Vanemate ja laste kokkusobivus	55

TEINE OSA

ISEPÄISUS JA SELLEGA TÖÖTAMINE

5. Ekstravert või introvert. Toimetulekuks energia leidmine	68
6. Intensiivsus. Lapse tugevate emotsioonide hajutamine algab sinust	97
7. Intensiivsus. Lapsele enesekontrollioskuste õpetamine	112
8. Ülevoolavad raevupursked. Mida teha, kui kõik laguneb koost	141
9. Kangekaelsus/järjekindlus. Lahingute valik – millal öelda jah	169
10. Kangekaelsus/järjekindlus. Lahingute valik – millal öelda ei	195
11. Tundlikkus. Arusaam sellest, mis tunne neil on	213
12. Tajutundlikkus. Aitame neil kuulda meie suuniseid	229
13. Kohanemisvõime. Üleminekute kergendamine	246
14. Korrapärasus, energilisus, esmane reaktsioon ja meeleolu. „Ekstra“-omaduste mõistmine	266

KOLMAS OSA
ISEPÄISUS JA ELUKORRALDUS

15. Edusammude planeerimine. Probleemsete ohukohtade ennustamine ja ärahoidmine	298
16. Magamaminekuaeg ja öine ärkamine	319
17. Söögiaeg	348
18. Riietumine	368

NELJAS OSA
ISEPÄISUS JA SUHTLEMINE

19. Läbisaamine teiste lastega	392
20. Pühade ja puhkuse veetmise tulipunktid	413
21. Edusammud koolis	435

VIIES OSA
ISEPÄISUSE NAUTIMINE

Epiloog. Roos mu aias	460
-----------------------	-----

TÄNUAVALDUSED

Käesolev täiendatud väljaanne poleks sündinud paljude panustajate abita. Olen nendele sügavalt tänulik ja tahan neid tänada.

Kõik lapsevanemad, õpetajad ja lapsed, kes mulle oma lugusid rääkisid – palusite mul oma nimesid mitte avalikustada ja sellega ma arvestasin. Samas ei oleks see raamat ilma teie abita üldse võimalikuks saanud – sain teilt nii palju infot.

Lynn Jessen, sõber, kolleeg, Paidea Child Development Centeri direktor, erakordne emotsioonide ohjamise treenija – olen sinult nii palju õppinud!

Kim Cardwell, mu sõber ja kolleeg, kes oli minuga iga sõna, oige ja nurina juures ning igal ülevushetkel, kui kirjutasin raamatu esimest väljaannet.

Minu agent Heide Lange, kel on jätkuvalt usku minusse ja mu töösse.

Janet Goldstein, raamatu „Raising Your Spirited Child“ esimese väljaande toimetaja, kes mind järjekordselt juhendas ja toetas – see oli vajalik töö lõpetamiseks.

Nancy Peske, kelle toimetajaoskused ja teadmised sisu kohta olid otsustava tähtsusega projekti lõpuleviimisel.

Toimetaja Lyssa Keusch ja toimetaja assistent Rebecca Lucash, kes viisid projekti avaldamise protsessist sujuvalt läbi.

Meie hulgast lahkunud JoAnne Ellison, kel oli alati minusse usku.

Kogu ECFE personal, eriti Marietta Rice, Jenna Ruble, Janey Whitt, LeeAnn McCarthy, Barbara Dopp, Shannon Dufresne, Beth Hersman, Leta Fox ja Joan Kane, kes igauks omal moel mind algusest peale toetasid.

Vicki Cronin, sõber, kolleeg ja teistsuguste originaalsete isepäiste ja tundeüllaste laste ema – sinu intuitsioon ja lood on ikka väga väärtuslikud.

Susan Perry, kirjanik ja õpetaja, kes on mind jätkuvalt kirjutamisel juhendanud.

Kelsey K. Sather, Montanast pärit õpetaja, kes mind kirjutama õpetas – sina inspireerisid mind.

Joanne Burke, sõber ja teadmiste tagaajaja – sina esitad parimaid küsimusi!

Meie seast lahkunud doktor Stella Chess, temperamendi pikiuuringu algataja, kes lahkelt vastas mu küsimustele ja alati mu töö eest võitles.

Joseph ja Mary Kurcinka, mu ämm ja äi, kes kannatlikult mu pingutusi toetasid.

Barbara Majerus, Kathy Kurz, Helen Kennedy ja Sue Nelson, mu õed, kes on alati olnud mu super-ergutuskooriks.

Paidea Child Development Centeri personal – olen väga palju õppinud, jälgides teie tundlikku ja lahket suhtlemist teie hoole all olevate lastega.

Norm Wallace, mu inglise keele õpetaja keskkoolis, kes ütles mulle, et oskan kirjutada ...

Täna teid!

TERVITUSED

*Lubasite mulle, et tüdrukust saab
imevahva täiskasvanu, ja nii ongi!*

Lydia, kahe lapse ema

Tere tulemast raamatu „Isepäise lapse kasvatamine“ lugejate hulka. Olen Mary, teie juhendaja, vanemate ja laste litsentseeritud õpetaja, üks nüüdseks juba täiskasvanute isepäiste¹ ja tundeküllaste laste vanematest. Mul on hea meel teatada, et selles raamatus esitatud informatsioon ja strateegiad on kindlalt ajaproovile vastu pidanud.

Mõnikord võib sulle isepäise ja tundeküllase lapse vanemana tunduda, et oled ainus selline. Aga nii see ei ole. Enne sind on neid olnud tuhandeid. On teavet, mis võib asjade seisu paremaks teha. Iga päev postitatakse Facebooki Raising Your Spirited Child leheküljele teateid minult saadud nõuandeid rakendavate vanemate edusammude kohta ja need saabuvad ka minu meilile. Lydia oli see, kes kirjutas: „Te õpetasite mind oma last kuulama. Kuna nüüd ma kuulan ja respekteen teda, on tal tohutult enesekindlust ja ta mõistab ennast nii hästi. Hiljuti lõpetas ta kolledži, kus ta oli spetsialiseerunud peamiselt kolmele ainele. Tal

---

1 Inglise keeles *spirited*. Eestikeelses tõlkes ei ole rangelt jälgitud, et sellel sõnal oleks ainult üks tähendus. Arvestatud on konteksti. *Spirited* all mõistetakse nii isepäist, tundeküllast, elavaloomulist, püsimatut, kangekaelset, terast kui ka energilist last.

on tulnud seista silmitsi tohutute raskustega ja ta on nende kõigiga toime tulnud. Soovin, et minu vanemad oleksid mindki kasvatanud niiviisi nagu mina teda.“

Käesolevas raamatus on igasse peatükki lisatud uut teavet ja viimaseid uurimistulemusi. Uut nõu saab tugevustele keskendumise, rahu säilitamise, raevupursete hajutamise, selgete piiride seadmise, probleeme lahendavaks perekonnaks saamise, eakaaslastevaheliste ja õdede-vendade konfliktide vähendamise ning sobiva kooli valimise kohta.

Ka peatükk „Magamaminekuaeg ja öine ärkamine“ on saanud uue näo. Aastad individuaaltööd peredega aitavad mul edasi anda just seda infot, mis aitab su perele tagada vajaliku une.

Kui hakkasin kirjutama raamatu „Isepäise lapse kasvatamine“ algset versiooni, olin väikeste laste ema. Andsin lastevanematele tunde programmi Minnesota Early Childhood Family Education Program raames. Sel ajal ärritasid mind olemasolevad õppekavad. Salamisi tundsin vajadust rääkida nende vanematega, kes mõistavad, mida tähendab elada lapsega, kes võib karjuda 45 minutit seetõttu, et tema röstsai on nelinurkse asemel lõigatud kolmnurkselt. Sellise lapsega, kes pigem sureb, kui aktsepteerib eitavat vastust, ja kellel annavad tunda sokkides leiduvad õmblused. Sellise lapsega, keda olemasolevad laste kasvatamist käsitlevad raamatud kas üldse kõneks ei võta või kui võtavad, siis kohutavalt negatiivses toonis – sellises toonis, mida mina polnud valmis aktsepteerima.

Esimestes tundides, kus käsitlesime tundeküllast-isepäist last, esitasin viimased uurimistulemused ja uuringud lapse arengu, suhtlemise, isiksuse, temperamendi ja selle tüübi kohta. Arutasime neid detailselt, uurisime ja mõtlesime välja viisid, millest oleks abi väikeste vastupuiklevate laste riietamisel, toitmisel, magamasaamisel ning toidupoes käimisel, nii et see toimuks veidigi väiksema nägeluse saatel. Lugusid üksteisele rääkides võimaldasime kõigil piiluda oma kodudesse, koolidesse ja naabrusesse. Avastasime sarnasusi asjus, mis meile muret

tegid ja mõnikord karjuma panid. Rääkisime üksteisele reeglitest, mis olid meie peredes ülekaalus, distsiplineerimisviisidest, mis toimisid, ja ka neist, mis ei toimunud. Saime teada, mida igaüks meist tegi, et luua lapsega eluterve suhe.

Selles väljaandes on lood ulatuslikumad, siia on kaasatud lood vanematelt, kes on osalenud minu töötubades, otsinud mult nõu erakonsultatsioonidel või on oma kogemustest mulle kirjutanud. Nagu nende eelkäijad, olid ka need vanemad valmis jagama oma küsimusi, hirme, lemmikstrateegiaid ja õuduslugusid. Kõik lood on tõsielust, vanused on täpsed, kuid kõik nimed, kohad ja kirjeldavad detailid pärinevad loojutustajalt. Olen leidnud, et inimesed pole vastu, kui vaatame nende akendest sisse – senikaua, kui nende aadresse ei avalikusta.

Ent on üks asi, mida ma ei muutnud – esimesed leheküljed. Liigagi sageli on mulle öeldud: „Kui olin paar esimest lehekülge läbi lugenud, leidsin end pisaraid valamas. Ehkki loogiliselt võttes võisid ka teised vanemad kasvatada sellist last nagu minu tütar, polnud ma kunagi sellistega kokku puutunud ja hakkasin juba mõtlema, et kas ta on ainus omasugune ...“ Ja seetõttu jääb algus samaks. See on kutse ühineda teiste probleemsete laste vanematega ses metsikus, mõnikord ärritavas, lõbusas normaalse, ehkki mõnikord veidi „*enama*“ lapse kasvatamise protsessis.

Pean tunnistama, et need vanemad moodustavad palju suurema rühma, kui ma oskasin arvata. Isegi kõige uljamas unenäos ei suutnud ma ette kujutada, et raamat „Isepäise lapse kasvatamine“ levib üle maailma. Kuid nii on juhtunud. Raamat on osutunud lemmikuks, mida kaasa tassida ja panna voodi kõrvale lauakesele või siis alla laadida, kui tuleb leida vastus mingile küsimusele või omandada mingi strateegia. Samuti siis, kui on vaja optimistlikku vaadet asjade seisule.

Iga kord haarab mind aukartus, kui küsitakse, kuidas on võimalik, et ma teie lapsi nii hästi tunnen, kui pole nendega kohtunud, või et kas mul on kuidagi õnnestunud teie koju videokaamera peita. Tegelikult olen lihtsalt kuulanud lugusid ja tundnud ära sarnasused. Ilmneb, et

ehkki riigid ja kultuurid on erinevad, pole me sugugi üksi, ükskõik kus me ka ei elaks.

Tegelikult olete te üksteist leidnud. Raising Your Spirited Child Facebooki rühma liikmed lobisevad omavahel 24 tundi päevas, jagavad oma lugusid, pakuvad üksteisele toetust ja annavad abistavaid soovitusi. Inimesed külastavad mu veebilehte aadressil <http://www.parentchildhelp.com/> andmaks teada, et ollakse tänulik raamatu eest, mis vastas ootustele, või selleks, et end erakonsultatsioonile kirja panna. Üksteist peatatakse kauplustes, koolides ja parkides, et öelda „Olen seda samuti kogenud ja tänaseks on ta hämmastav“. *Isepäisus* pole pelgalt termin. See on visioon, mis toob meid kokku, et keskenduda meie laste tugevatele külgedele.

Meie moto raamatus jääb selles raamatus samaks:

edasimine, mitte täiuslikkus

Lapsevanema jaoks on oma lapsega terve suhte ülesehitamine protsess, mis ei lõpe eales. On häid päevi ja viletsaid päevi. Kui meie eesmärk on edasimine, siis pole meil tarvis oodata ebaselget finaali. Võime pidada iga nopitud arusaamise sekundit, iga lõpetatud võimuvõitlust, iga tugevat kaisutust eduks. Võime olla enese vastu head, tundes rõõmu rahulikest hetkedest ja vanemaks olemise suurepäraimest tundidest isegi siis, kui terve päev pole just täiuslik. Võime andestada endile need korrad, mil kannatame frustrerivate vihahoogude all või lausa leegitseme vihast, tunnistades endale, et ehkki me ei saa lapsi solvata, on meie tunne siiski inimlikult arusaadav. Edasijõudmine võtab aega. Hoiakute muutmine, vanade oskuste tugevdamine ja uute õppimine ei käi kähku. See on põhjus, miks meil on vaja arvet pidada iga tillukese edusammu kohta. Õnneks on need tillukesed edusammud nagu märjad kleepuvad lumehelbed – neist saab moodustada lumepalli. Kokku veeretatult tekitavad nad õnneliku eluterve suhte. Ja me loodame, et – nagu paljud teised, kes on selle kõik enne sind läbi teinud – ühel

päeval oled sa võimeline ütlema: „Olen hakanud uskuma, et isepäisus on suurepärane kingitus.“ Võib-olla oled isegi võimeline tunnistama, et sa isegi oled liiga isepäine!

Seega, tee endale tass kohvi, teed või mida iganes ja asu avastama „isepäise vaimuga“ lapse kasvatamise „saladusi“. Võta kasutusele see, mis sobib sulle. Ülejäänud jäta kõrvale. Ainult sina tead päriselt, mida sina ja su laps vajate. Pea vaid silmas, et meie eesmärk on edasiminekuks, mitte täiuslikkus.

ESIMENE OSA

Isepäisuse mõistmine

KES ON ISEPÄINE LAPS?

*Potentsiaalne võimalus temasse armumiseks,
frustratsiooni tekitaja, mure põhjus ning
lõputu pusle – see on minu isepäine laps.*

Abby, kahe lapse ema

Isepäiseid tundeküllaseid lapsi eristab teistest sõna „rohkem“. Nad on normaalsed lapsed, kelles on *rohkem* erksust, tundeküllasust, isepäisust, kangekaelsust, tundlikkust ning kes seisavad muutustele enam vastu kui teised lapsed. Need omadused on kõigil lastel, kuid isepäise olemusega lastel on need sügavamad ja esinevad sellises ulatuses, mis teistele lastele jääb kättesaamatuks. Isepäise loomusega lapsed on justkui superpallid tavalisi palle täis ruumis. Teised lapsed põrkavad umbes 90 cm kõrgusele, aga isepäine laps tabab lage.

Raske on kirjeldada, mida tähendab olla isepäise lapse vanem. Vastus muutub pidevalt – see sõltub päevast, isegi hetkest. Kuidas kirjeldada kogemust, mis sekunditega libiseb rõõmust ärrituseni ja seda kümme korda päevas? Kuidas selgitada kell kaheksa hommikul saabuvat „tunnetust“, mis ütleb, kas sellest tuleb hea või kohutav päev.

Head päevad ei saaks olla paremad. Sind äratab südamlük kaissupugemine ja musi. Laps köidab sind oma naljakalt armsa olemisega, kui seisab koera ees, maapähklivõi tükike peopessa peidetud võinoal, ja küsib: „Kas Grace on paha õde?“ Koer kuulab tähelepanelikult. Käsi liigub

vaid veidi üles-alla nagu võlukepp. Koera nina liigub lõhna suunas, näib, nagu noogutaks ta nõusoleku märgiks. Paratamatult tükib naer peale.

Lapse suust tuleb kuuldavale sügavamõttelisi väiteid, mis on temaalise kohta liiga küpsed ja mõtestatud. Ta mäletab asju, mis on sinul ammu meelest läinud, tirib su akna juurde vaatama, kuidas vihmapiisad langevad taevast nagu teemandid. Headel päevadel on isepäise lapse vanemaks olemine jahmatav, tummaksvõttev, imeline, naljakas, huvitav ja pikitud säravate hetkedega.

Kohutavate päevadega on hoopis teine lugu. Siis pole sa kindel, kas suudad teda veel 24 tundi välja kannatada. Raske on tunda end lapsevanemana, kui sa ei saa talle isegi sokke jalga pandud, või kui iga talle öeldud sõna on noomitus; kui sellest, et pakkusid oodatud takode asemel kana, saab alguse mäss; kui saad aru, et oled lapsega viie aasta jooksul enamikust avalikest kohtadest lahkunud vihahoos rohkem kordi kui enamik vanemaid terve elu ajal.

Tunned end tüdinuna, energiast tühjana ning liiga vanana kõige selle tarvis, isegi kui olid lapse sündimise ajal alles kahekümnendates eluaastates. Raske on armastada last, kes hoiab sind öösel üleval ja valmistab kaubanduskeskustes piinlikkust.

Halbadel päevadel on probleemse lapse vanemaks olemine frustreriv, koormav, problemaatiline, tekitab segadust ja süütunnet. Võid mõelda, kas tõesti on ainult sinul selline laps, ja oled hirmul, mis saab teismeeas, kui sa juba praegu olukorda kontrolli alla ei saa.

ISEPÄISUSE AVASTAMINE

Ehk teadsid juba rasedana, et see laps on teistest erinev? Normaalne, kuid teistsugune. Võib-olla põtkis ta raseduse ajal nii tugevasti, et kuuendast raseduskuust alates ei saanud sa magada? Või siis said asjast aimu alles pärast sünnitust, kui meditsiiniõed jahmatusest pead raputasid ja sulle jõudu soovisid. Või said sellest aru aastaid hiljem. Alguses võisid mõelda,

et kõik lapsed on sellised. Sinu silmad võisid avaneda teise lapse sünniga – selle asemel et karjuda, magas see laps maha kõik perekondlikud kokkusaamised ja lasi endale satsilise kleidi selga panna ilma pitse katki rebimata. Või siis oli ehk tegu sinu meheõe lapsega, sellisega, keda sai igal pool käest panna ja kes seepeale otsekohe magama jäi. Meheõde säras uhkusest, nagu oleks ta midagi õigesti teinud, samas kui sinu laps mässas ja kisas aina edasi, nii et kõik süüdistavalt sinu poole vaatasid. „Mis su lapsel viga on?“ Sinu intuitsioon on trotsinud neid pilke ja süüdistusi, sa oled teadnud ja uskunud, et selle lapse kasvatamine kujuneb raskemaks, aga sa pole veel päris kindel, kas sul on õigus, ja kui on, siis ei tea miks.

MIKS „ISEPÄINE“?

Arvatavasti pole väljend „isepäise loomuga“ eriti tuntud. Seda seetõttu, et pakkusin selle ise välja. Kui sündis mu poeg Joshua, siis polnud mingeid loenguid ega raamatuid isepäise loomuga laste kohta. Ainus teave, mida mul õnnestus temataolise lapse kohta leida, kirjeldas last selliste sõnadega nagu *raske, jonnakas, jäärpäine, ema kirstunael* või *jonnjüri*. Ometi sain ma aru, et Joshua sarnanes väga oma isaga, äärmiselt energilise, tundliku, kirgliku ja ettenägeliku/mõistliku täiskasvanuga, keda armastan kogu südamest. Ja nii olid „head“ päevad need, mis panid mind otsima paremat sõna Joshi kirjeldamiseks. Taolistel päevadel mõistsin, et selle hulluksajava lapse iseloomujooned on tegelikult tema tugevuseks, kui neid mõista ja õigesti suunata.

Isepäiselt südikat isikut saab defineerida kui elavaloomulist, loominguulist, terast, innukat, energilist, julget ja tugevalt ennastkehtestavat. Isepäise loomuga – see kõlab hästi, annab edasi nendes lastes olemasolevat potentsiaali ning võtab samas ausalt kokku raskused, millega seisavad silmitsi vanemad. Otsustades näha oma lapsi isepäistena, anname neile ja endile lootust. See suunab meie tähelepanu nende nõrkustelt tugevustele, nii et järjekordse sildistamise asemel on meil võimalik neid mõista.

Iseloomulikud omadused

Iga isepäine laps on ainulaadne, ent on olemas teatud kindlad omadused, mille puhul *rohkem* on väga ilmne. Mitte igal isepäisel lapsel ei avaldu viis järgnevat omadust, kuid igaühel on neid piisavalt, et ülejäänutest eristuda.

1. INTENSIIVSUS. Kõige kergem on märgata valjuhääelseid dramaatilise loomuga lapsi. Nad ei nuta, nad kriiskavad. Nad on lärmakad siis, kui mängivad ja naeravad, ja isegi siis, kui on duši all, lauldes kõigest kõrist, samal ajal kui kuumaveeboiler tühjeneb.

Vaiksed, pinevalt valvsad lapsed võivad samuti südikad ja tundekülased olla. Nad hindavad iga olukorda enne sellesse sisenemist, nagu arendaksid välja strateegia iga teo tarvis. Nende emotsionaalsus on suunatud pigem sisse- kui väljapoole.

Isepäiste laste reaktsioonid on alati võimsad. Keskteed kohtab väga harva. Nad ei niutsu kunagi, nad uluvad. Nad võivad tuppa keksida naeratades ja naerdes, kuid pool minutit hiljem sealt vihast punase näoga lahkuda.

2. KANGEKAELSUS/JÄRJEKINDLUS. Kui mingi idee või tegevus on nende jaoks tähtis, võivad isepäised lapsed sellesse klammerduda. Nad on ülesandele pühendunud, eesmärgile orienteeritud ning ei soovi loobuda. Nende ümberveenmine on suurem ettevõtmine. Nad armastavad vaielda ja ei karda end kehtestada.

3. TUNDLIKKUS. Kuna isepäised lapsed on väga tundlikud, siis reageerivad nad vähimalegi mürale, lõhnale, valgusele, tekstuurile või meeleolu muutusele. Rahvahulgas võib tunnete tulv neist kergesti võimust võtta. Isepäiste lastega toimetulek kaubanduskeskuses, pika religioosse teenistuse, karnevali või perekondliku ürituse ajal, ilma et neid

tabaks nutuhoog, on suuremat sorti saavutus. Riietumine võib osutada piinarikkaks. Jonnakas pael või kare riie võib muuta riided talumatuks.

Tundlikud lapsed võtavad endasse iga aistingu ja emotsiooni, kaasa arvatud sinu tunded. Nad mõistavad juba enne sind, et sul on vilets päev, ning nad isegi kiljuvad ja mossitavad sinu eest.

4. TAJUTUNDLIKKUS. Saada nad oma tuppa riietuma ja sa näed, et nad ei jõua selleni. Midagi teel sinna – vast ehk valguse peegeldus akna juures – köidab nende tähelepanu ja nad unustavad riietumise. Nende majast autosse saamine võib võtta kümme minutit. Nad panevad kõike tähele – õlilaiku, valget sulge linnupesas ja kastepiisku ämblikuvõrgus. Sageli süüdistatakse neid selles, et nad ei kuula, mida neile räägitakse.

5. KOHANEMISVÕIMELISUS. Isepäistele tundeküllastele lastele ei meeldi muutused. Nad vihkavad üllatusi ning ei lähe kergesti ühelt tegevuselt või ideelt üle teisele. Kui nad ootavad õhtusöögiks grillitud hamburgerit, siis hoidku jumal selle eest, et tuleksid koju ja teeksid ettepaneku restorani minna. Isegi kui tegu on nende lemmiksöögikohaga, ütlevad nad: „Ei, ma tahan grillitud hamburgerit.“

Kohanemine muutustega, ükskõik millistega, on raske: mängu lõpetamine, et sööma tulla, riiete vahetamine eri aastaegade puhuks, ööbimine vanaema juures kodus magamise asemel, autosse istumine ja autost väljatulek. Kõik sellised tegevused nõuavad aeglase kohanemisvõimega isepäistelt lastelt pingutust.

EHKKI IGA ISEPÄINE LAPS ON AINULAADNE, on enamik neist teistega võrreldes elavaloomulisemad/tundeküllasemad, kangekaelsemad/järjekindlamad, tundlikumad, tajutundlikumad ning muutused on neile ebamugavad. Paljudel, kuid mitte kõigil, on veel lisaomadused – isiksuse küljed, mis võivad muuta vanemate töö veelgi raskemaks.

6. KORRAPÄRASUS. Isepäised lapsed ei armasta korrapära ja seetõttu peavad nende vanemad iga päev mõistatama, millal nad magada või süüa tahavad. Ükskõik millise ajakava paikapanek tundub võimatu. Kaheksatunnine segamatu uni on vaid mälestus, mis on meelde jäänud päevist enne lapse sündi.

7. ENERGILISUS. Isepäiste laste vanemait kuulnud lood on tõesti hämmastavad. Näiteks lugu kahenädalasest imikust, kes „roomas“ piki suurt voodit ning oli põrandale kukkumas, kui isa ta leidis. Või lugu aastasest mudilasest, kes avas ahju ukse ja kasutas seda tööpinnale ronimiseks ning sealt edasi külmiku otsa saamiseks.

Mitte kõik isepäisust tulvil lapsed pole ronijad ja hüppajad. Aga tegutsema kipuvad nad tõesti – nihelevad, lammutavad asju koost, uurivad ja ehitavad midagi – alates ärkamisest kuni magama jäämiseni. Ehkki tavaliselt nähakse neid „taltsutamatuena“, on nad tavaliselt millelegi keskendunud ja nende tegevusel on eesmärk.

Sulle võib tunduda üllatav, et mitte kõigil isepäistel lastel pole kõrge energiatase. Nende puhul, kellel see kõrge on, pälvib esmalt just energilisus vanemate tähelepanu, ja see on ka põhjus, miks olen selle alapealkirjas ära märkinud. Ent kui asja lähemalt uurida, siis on tavaliselt asi pigem tegevuse intensiivsuses või püsivuses kui energias iseenesest.

8. ESMANE REAKTSIOON. Paljusid isepäiseid lapsi iseloomustab kiire loobumine millestki uuest. Iga võõras idee, asi, koht või isik võetakse vastu ägeda „EI!“ saatel või peitutakse kiiresti sinu jala varju või teise tuppa. Neil on vaja aega, et üles soojeneda, enne kui nad on valmis osalema.

9. TUJU/MEELEOLU. Mõne isepäise lapse jaoks on maailm üks tõsine koht. Nad analüüsivad, vaatavad oma kogemused üle piinliku täpsusega, leiavad vigu ja teevad ettepanekuid muudatusteks. Isegi kui nad jalgpallimängus kolm väravat löid, keskenduvad nad sellele, mida

nad sisse ei löönud. Kui nad on põnevil mingi ettevõtmise või ürituse pärast või meeldib neile kingitus, ei pruugi sa sellest aru saada, kuna naeratusi jagub neil harva.

„EKSTRA“-OMADUSED POLE OMASED kõigile isepäistele lastele, kuid kui sinu lapsel on mõni neist olemas, siis tuleb sul veelgi ettevõtlikum olla. Sellisel juhul elad lapsega, keda on igas asjas *enam*, ent mitte ainult – seisad silmitsi kurnava eluga lapse seltsis, kes on energiast tulvil, peab harva kinni ennustatavast magamis- ja söömiskavast, väljendab tugevat vastuseisu uutele olukordadele ja asjadele ning jagab vähem sulle rõõmu valmistavaid naeratusi. Ära heida meelt. Ka nendega on võimalik hakkama saada.

SA EI OLE ÜKSI

Isepäisust tulvil lapse vanem võib tunda end üksildasena. Kuna selliste lastega on kõike *enam*, siis suur osa soovitusi, mis toimivad teiste laste kasvatamisel, on isepäiste laste puhul ebaefektiivsed. Lapse raevuhoo-
gude ignoreerimine on naeruväärne. Ta võib raevutseda tund aega, sest sa avasid ukse tema asemel. Saada ta oma tuppa aega maha võtma ja ta kipub toas asju lõhkuma. Pole viisi, kuidas juhtida ta tähelepanu kõrvale sellelt, mida ta tahab. Isegi kui mingi asi on piirdeulatusest väljas, ronib ta tõkkest üle või läheb selle alt või ümbert, et asja juurde tagasi saada. Selle tulemusel võid tunda end hullumas, mõtled, mida sa varesti teed. Mõistad end hukka, et ei suuda olukorda kontrolli alla saada, ja arvad, et oled maailmas ainus lapsevanem, kelle laps nii käitub.

Täpselt nii tundis end Abby, enne kui kohtus teiste vanematega, kes mõistsid, mida tähendab laps, keda on *rohkem*. Abby on üks tuhandeist lapsevanemaist, kellega olen pereharidustundides koostööd teinud. Ta naeratas endamisi, kui rääkis mulle esimesest korrast, mil ta nägi sõnu *isepäise loomuga lapsed*. Need olid kirjutatud suurte siniste tähtedega

valgele tahvlile perekeskuse sissepääsu juures. Selles keskkuses õpetasin minagi. Seal oli fuajee, mida täitis suur puidust mänguväljak, mis kutsus ronima, sinine batuut ja ülisuured punased padjad.

Sel esimesel päeval oli Abby kiirustanud uksest sisse, kolmeaastane poeg Owen sabas. Nad olid hiljaks jäänud. Hiljem rääkis ta mulle, et nad jäid hiljaks Oweni sokis olnud niidi pärast, mis oli muutnud soki jalgapanemise lihtsa ülesande 15-minutiliseks katsumuseks, mille käigus eemaldas Abby hoolikalt kõik lahtised niidid ja mudis sokki seni, kuni see korras tundus olevat. Sellele järgnesid pisarad ja karjumine, sest kampsuni kaeluses olevad sildid kratsisid poisi kaela ja kätised olid liialt pingul.

Nüüd, kaks kuud hiljem, olid ta kahtlustused kinnitust saanud – tööpoolest, isepäise lapse kasvatamine nõuab rohkemat. Ent nüüd oskab ta arvestada Oweni tundlikkust, ennustada „vallapäätavaid faktoreid“ ja vältida plahvatusi. Ta on õppinud, et isepäisuse oskuslik ohjamine nõuab arusaamist, oskust ja kannatlikkust, aga see on võimalik. Tegelikult võib see isegi meeldida.

Nagu Abby, nii olen minagi leidnud end teistelt vanematelt õppimas. Olen koos nendega naernud ja ka muret tundnud. Olen tänulik, et nad mõistavad elu isepäise lapsega ja olen hinnanud nende toetust. Aastate vältel olen alles hoidnud oma märkmed ja päeviku sissekanded ning seadnud endale ülesande koondada siia raamatusse informatsioon ja toimumisviisid, mis võivad muuta kooselu isepäise lapsega meelepärasemaks ja lõbusamaks.

Kui nüüd koos edasi läheme, tahaksin, et peaksid meeles mõned asjad. Olen need kirja pannud tõekspidamiste kujul. Minu jaoks on need eluliselt olulised ja neid tuleb silmas pidada, kui elad koos isepäise lapsega ning tahad temaga luua tervet ja sooja suhet. Soovitan need tõekspidamised riputada oma külmkapile halbade päevade puhuks – päevade jaoks, mil tunned end üksinda –, ja jagada neid headel päevadel sõbraga.